

Лекція Здібності

Мета: дати поняття студентам про здібності, види та рівні прояву здібностей. Розвивати аналітичне та логічне мислення, понятійний апарат здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни. Виховувати професійну культуру студентів: бажання використовувати психологічні знання у професійній діяльності.

Мотивація мети: знайомство з видами здібностей сприяє формуванню розуміння студентами їх важливості у продуктивності різних видів діяльності.

План

1. Поняття про здібності.
2. Види здібностей.
3. Рівні прояву здібностей.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / М.Й. Варій. – К., 2007.
2. Загальна психологія: Практикум: Навчальний посібник / [В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук]. – К., 2006.
3. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях: навч. посібник / Н.М. Ільїна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко. – К., 2004.
5. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / В.М. Поліщук. – Суми, 2005.
6. Скрипченко О. Загальна психологія / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін.. – К., 2002.

Ключові слова: здібності, структура здібностей, загальні здібності, спеціальні здібності, задатки, обдарованість, талант, геніальність.

Засоби навчання: презентація, Moodle, Padlet.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію;
- скласти психологічний словник з ключових слів теми;
- підготуватися до практичного заняття (див. Інструкція до практичного заняття «Здібності»);
- виконайте завдання: визначте, у яких навчальних предметах найбільш яскраво виражені ваші здібності. Опишіть, в чому це виявляється. Прикріпіть в Moodle.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. В чому проявляються особливості здібностей?
2. Опишіть види здібностей.
3. Опишіть рівні прояву здібностей.

«...значні здібності, істинний талант зазвичай визначають покликання людини». С. Л. Рубінштейн

1. Поняття про здібності

Серед істотних властивостей людини є її здібності.

Здібності — це своєрідні властивості людини, її інтелекту, що виявляються в навчальній, трудовій, особливо науковій та іншій діяльності і є необхідною умовою її успіху.

Кожна людина здібна до певного виду діяльності. Поза діяльністю цю властивість людини не можна розпізнати, описати та охарактеризувати. Тому ми й складаємо думку про здібності людини за її роботою та результатами діяльності.

Характеризуючи здібності людини, ми робимо висновки про них з погляду вимог, які висуває до людини навчальна, виробнича, наукова та будь-яка інша діяльність, оцінюємо її як активного діяча, творця матеріальних і духовних цінностей.

Ця характеристика містить і оцінку учня, який готується до майбутньої трудової, творчої діяльності, засвоюючи людські надбання в певній галузі знання. Успіх виконання людиною тих чи інших дій залежить, безперечно, не тільки від здібностей, а й від інших якостей. Наприклад, двоє друзів вступають до інституту. Один витримує іспити, інший зазнає невдачі. Чи свідчить це про те, що один з них більш здібний? На це запитання не можна відповісти, якщо не буде з'ясовано, скільки часу витратив на підготовку кожен з них. Таким чином, лише фактом успіху, здобуттям знань здібності не визначаються.

Кожна здібність людини — це її складна властивість, внутрішня можливість відповідати вимогам, які ставить перед нею діяльність, і спирається на низку інших властивостей, до яких насамперед належать життєвий досвід людини, здобуті нею знання, вміння та навички.

Відомо, що чим багатший життєвий досвід, тим легше людині досягти успіху в діяльності. Досвідчена людина, озброєна науковими знаннями, ширше і глибше усвідомлює завдання, які суспільство ставить перед нею, і успішніше їх розв'язує, ніж людина, яка не володіє такими знаннями. Істотну роль при цьому відіграє не тільки наявність самих знань, а й уміння користуватися ними, застосовувати їх для розв'язання нових навчальних, практичних, наукових та інших завдань. Тому не можна розглядати здібності людини як властивості, що існують незалежно від її знань, умінь і навичок.

Здібності людини спираються на наявні у неї знання, вміння та навички, на системи тимчасових нервових зв'язків, що є засадовими стосовно них, вони формуються й розвиваються у процесі набування людиною нових знань, умінь і навичок.

Проте це не означає, що здібності людини зводяться до її умінь, знань і навичок. Як би це було так, то за відповіддю біля дошки чи за вдало виконаною роботою ми робили б остаточний висновок про здібності людини. А насправді, як свідчать дані спеціальних психологічних досліджень, можна помітити, що окремі люди, які спочатку не можуть виконувати якусь роботу, в результаті спеціального навчання починають оволодівати певними вміннями та навичками й навіть досягають високого рівня майстерності.

2. Види здібностей

Здібності виявляються в усіх сферах діяльності людини. Вони поділяються на певні види за змістом і характером діяльності. Так, виокремлюють здібності до навчання, малювання, музики, спорту, науки, організаційні, артистичні, конструкторські, педагогічні. В усіх без винятку галузях діяльності здібності мають багато спільного і разом з тим різняться.

Залежно від цього розрізняють здібності загальні та спеціальні.

Загальними називаються здібності, які певною мірою виявляються в усіх видах діяльності — навчанні, праці, грі, розумовій діяльності. Завдяки загальним здібностям люди успішно оволодівають різними видами діяльності, легко переходять від однієї діяльності до іншої.

В учнів загальні здібності виявляються в успішному засвоєнні різних навчальних дисциплін.

Спеціальні здібності виявляються у спеціальних видах діяльності. Наявність певних властивостей є підґрунтям спеціальних здібностей.

Так, уява — важлива ознака літературних здібностей, абсолютний музичний слух — підґрунтя музичних здібностей.

Загальні та спеціальні здібності взаємопов'язані й доповнюють одні одних. Серед видатних діячів було багато людей, у діяльності яких поєднувався високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей (М. Ломоносов, Т. Шевченко, М. Бородин).

Здібності людей — продукт їхнього суспільно-історичного розвитку.

Вони виникають і розвиваються у процесі історичного розвитку і життя людей під впливом його вимог. У праці виявлялися здібності людей, у праці вони розвивалися й формувалися. Здібності є умовою і продуктом праці. Кожному історичному етапу розвитку людства відповідає певний рівень розвитку здібностей.

У процесі діяльності люди здобувають знання, оволодівають уміннями, навичками, необхідними для розвитку здібностей. В умовах науково-технічного прогресу здібності змінюються, з'являються нові їх види. Формування здібностей залежить від культурного рівня суспільства. Розподіл праці зумовлює диференціацію, спеціалізацію здібностей.

Розвиток здібностей особистості цілком залежить від попиту, на який, у свою чергу, впливають розподіл праці й породжені ним умови освіти людей.

3. Рівні прояву здібностей

Кожен вид здібностей може проявлятися як в ранньому, так і в зрілому віці і досягати високого рівня розвитку.

Коли психологи говорять про здібності людини, то передбачають два рівні їх прояву:

Якісний рівень прояву здібностей

- сфера прояву і застосування здібностей – до чого здібна людина

Кількісний рівень прояву здібностей

- рівень розвитку здібностей – якою мірою здібна людина

Кількісний прояв здібностей має наступні рівні:

Нульовий рівень — наявність задатків (вроджених передумов для розвитку здібностей).

Перший рівень — обдарованість (виявлені задатки та розвинені до середнього рівня здібностей, результати діяльності людини є кращими, ніж у інших).

Другий рівень — талановитість (високорозвинені здібності, результати діяльності людини визнаються суспільством).

Талант може проявлятися в будь-якій людській діяльності, а не лише в галузі науки і мистецтва. Тому талановитим може бути і лікар, і вчитель, і льотчик.

Третій рівень — геніальність (винятково розвинені та використані здібності, результати є виключно творчими, їх цінність визнається людством). Геній, образно кажучи, створює нову епоху в своїй царині знань. Для нього характерні творча продуктивність, оволодіння культурною спадщиною минулого і водночас рішуче долавання старих норм і традицій.

Геніальна особистість своєю творчою діяльністю сприяє прогресивному розвитку суспільства. В якості прикладу достатньо назвати Арістотеля, Леонардо да Вінчі, Р. Декарта, М. В. Ломоносова.

Висновок

Здібності — це індивідуально-психологічні особливості особистості, які є у мовою успішного здійснення певної діяльності й визначають відмінності володінні необхідними для неї знаннями, вміннями та навичками.